Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (ósma izba)

z dnia 30 maja 2024 r.*

Odesłanie prejudycjalne – Dyrektywa 93/13/EWG – Nieuczciwe warunki w umowach konsumenckich – Artykuł 1 ust. 2 – Zakres stosowania – Wyłączenie warunków umowy odzwierciedlających obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze – Aneks do umowy kredytu przekazany konsumentowi przez przedsiębiorcę w celu dostosowania jej treści do przepisów krajowych – Artykuł 3 ust. 2 – Warunek umowny, który nie był indywidualnie negocjowany – Brak podpisu konsumenta pod aneksem – Domniemanie wyrażenia milczącej zgody na ten aneks – Orzecznictwo krajowe wykluczające sądową kontrolę nieuczciwego charakteru warunku umownego znajdującego się w takim aneksie

W sprawie C-176/23

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Tribunalul Specializat Mureș (wyspecjalizowany sąd w Maruszy, Rumunia) postanowieniem z dnia 2 marca 2021 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 21 marca 2023 r., w postępowaniu:

UG

przeciwko

SC Raiffeisen Bank SA,

TRYBUNAŁ (ósma izba),

w składzie: N. Piçarra, prezes izby, N. Jääskinen (sprawozdawca) i M. Gavalec, sędziowie,

rzecznik generalny: J. Kokott,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

– w imieniu rządu rumuńskiego – R. Antonie, E. Gane oraz L. Ghiță, w charakterze pełnomocników,

* Język postępowania: rumuński.

– w imieniu rządu portugalskiego – P. Barros da Costa, A. Cunha, A. Luz oraz L. Medeiros, w charakterze pełnomocników,

– w imieniu Komisji Europejskiej – A. Boitos oraz N. Ruiz García, w charakterze pełnomocników,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznik generalnej, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 1 ust. 2 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29).

2 Wniosek ten został przedstawiony w ramach sporu pomiędzy UG, konsumentem, a SC Raiffeisen Bankiem SA w przedmiocie stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunków znajdujących się w umowie kredytu zawartej między tymi stronami.

Ramy prawne

Prawo Unii

3 Motyw trzynasty dyrektywy 93/13 brzmi:

„[Z]akłada się, iż obowiązujące w państwach członkowskich przepisy ustawowe i wykonawcze, które bezpośrednio lub pośrednio ustalają warunki umów konsumenckich, nie zawierają nieuczciwych warunków; w związku z tym nie wydaje się konieczne rozpatrywanie warunków umowy, które są zgodne z obowiązującymi przepisami ustawowymi lub wykonawczymi oraz zgodne z zasadami lub postanowieniami konwencji międzynarodowych, których stronami są państwa członkowskie lub Wspólnota; użyte w art. 1 ust. 2 sformułowanie »obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze« obejmuje również zasady, które zgodnie z prawem będą stosowane między umawiającymi się stronami z zastrzeżeniem, że nie dokonano żadnych innych uzgodnień”.

4 Artykuł 1 ust. 2 tej dyrektywy przewiduje:

„Warunki umowy odzwierciedlające obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze oraz postanowienia lub zasady konwencji międzynarodowych, których stroną są państwa członkowskie lub Wspólnota, zwłaszcza w dziedzinie transportu, nie będą podlegały przepisom niniejszej dyrektywy”.

5 Artykuł 3 rzeczonej dyrektywy stanowi:

„1. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, uznaje się za nieuczciwe, jeśli stojąc w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

2. Warunki umowy zawsze zostaną uznane za niewynegocjowane indywidualnie, jeżeli zostały sporządzone wcześniej i konsument nie miał w związku z tym wpływu na ich treść, zwłaszcza jeśli zostały przedstawione konsumentowi w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej.

Fakt, że niektóre aspekty warunku lub jeden szczególny warunek były negocjowane indywidualnie, nie wyłącza stosowania niniejszego artykułu do pozostałej części umowy, jeżeli ogólna ocena umowy wskazuje na to, że została ona sporządzona w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej.

Jeśli sprzedawca lub dostawca [przedsiębiorca] twierdzi, że standardowe warunki umowne zostały wynegocjowane indywidualnie, ciężar dowodu w tym zakresie spoczywa na nim.

Prawo rumuńskie

Ustawa o nieuczciwych warunkach umownych

6 Artykuł 3 Legea nr. 193 privind clauzele abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori (ustawy nr 193 o nieuczciwych warunkach w umowach zawieranych między przedsiębiorcami a konsumentami) z dnia 6 listopada 2000 r. (*Monitorul Oficial al României*, część I, nr 560 z dnia 10 listopada 2000 r., zwanej dalej „ustawą o nieuczciwych warunkach umownych”) przewiduje w ust. 2, że warunki umowne przewidziane na podstawie innych obowiązujących przepisów prawa nie podlegają przepisom tej ustawy.

OUG nr 50/2010

7 Zgodnie z art. 37 Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 50/2010 privind contractele de credit pentru consumatori (nadzwyczajnego dekretu rządowego nr 50/2010 w sprawie umów o kredyt konsumencki) z dnia 9 czerwca 2010 r. (*Monitorul Oficial al României*, część I, nr 389 z dnia 11 czerwca 2010 r.), w brzmieniu mającym zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym (zwanego dalej „OUG nr 50/2010”):

„Do umów kredytu o zmiennej stopie procentowej stosuje się następujące zasady:

a) stopa procentowa jest powiązana z wahaniami wskaźników referencyjnych EURIBOR/ROBOR/LIBOR/bazowa stopa BNR [Banca Națională a României (narodowy bank Rumunii)], w zależności od waluty kredytu, do których wierzyciel może dodać marżę, określoną przez cały okres obowiązywania umowy;

b) marża stopy procentowej może zostać zmieniona jedynie w wyniku wprowadzenia wyraźnych zmian legislacyjnych;

c) zgodnie z polityką handlową każdej instytucji kredytowej, w drodze odstępstwa od lit. b), wartość marży i wskaźniki referencyjne mogą zostać obniżone;

d) w umowie należy wyraźnie określić metodę obliczania zmiany stopy procentowej, określając okresowość lub warunki zmiany stopy procentowej w górę lub w dół;

e) elementy uwzględniane w metodzie obliczania zmiany stopy procentowej oraz jej wartość muszą być publikowane na stronach internetowych i we wszystkich pomieszczeniach wierzycieli”.

8 Zgodnie z art. 95 OUG nr 50/2010:

„1. W przypadku obowiązujących umów wierzyciele są zobowiązani w ciągu 90 dni od daty wejścia w życie niniejszego dekretu nadzwyczajnego do zapewnienia zgodności umowy z przepisami niniejszego dekretu nadzwyczajnego.

2. Obowiązujące umowy zostają zmienione przez dodatkowe umowy w terminie 90 dni od daty wejścia w życie niniejszego dekretu nadzwyczajnego.

3. Wierzyciel musi być w stanie udowodnić, że dochował należytej staranności, aby poinformować konsumenta o potrzebie podpisania aneksów.

4. Zabrania się wprowadzania do aneksów postanowień innych niż te, których dotyczy niniejsze rozporządzenie nadzwyczajne. Wprowadzenie do aneksów wszelkich innych postanowień niż te przewidziane w niniejszym rozporządzeniu nadzwyczajnym uznaje się za nieważne z mocy prawa.

5. Brak podpisania przez konsumenta aneksów, o których mowa w ust. 2, uznaje się za milczącą akceptację”.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

9 W dniu 23 marca 2007 r. UG zawarł z Raiffeisen Bankiem umowę kredytu o zmiennej stopie procentowej w wysokości 15 300 CHF (franków szwajcarskich) (około 16 048 EUR) (zwaną dalej „sporną umową kredytu”). W dniu zawarcia tej umowy bieżąca stopa procentowa wynosiła 5,9 % w skali roku, lecz zgodnie z warunkami tej umowy przedsiębiorca mógł zmienić tę stopę w zależności od rozwoju sytuacji na rynku finansowym, informując kredytobiorcę o nowej stopie oprocentowania zgodnie z regułami przewidzianymi w ogólnych warunkach.

10 W dniu 10 września 2010 r. Raiffeisen Bank doręczył UG aneks do spornej umowy kredytu w celu dostosowania jej treści do wymogów OUG nr 50/2010. W tym powiadomieniu Raiffeisen Bank poinformował UG, że ustawodawca krajowy wprowadził zmiany do wszystkich umów kredytu zawieranych z konsumentami. Należało w szczególności wprowadzić zmiany do warunków umownych dotyczących ustalania stopy zmiennej poprzez odniesienie do obiektywnego wskaźnika w zależności od waluty, w której udzielono kredytu, powiększonego o stałą marżę instytucji kredytowej przez cały okres obowiązywania umowy. Z wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym wynika, że aneks ten nie został podpisany przez UG, w związku z czym uznano, że wyraził na niego milczącą zgodę zgodnie z art. 95 ust. 5 OUG nr 50/2010.

11 W dniu 29 grudnia 2017 r. UG wniósł do Judecătoria Sighișoara (sądu pierwszej instancji w Sighișoarze, Rumunia) powództwo o stwierdzenie nieuczciwego charakteru warunków spornej umowy kredytu dotyczących możliwości zmiany stopy procentowej przez bank. UG wystąpił również do sądu pierwszej instancji o stwierdzenie z tego powodu bezwzględnej nieważności spornej umowy kredytu i zwrotu kwot zapłaconych na jej podstawie.

12 Orzeczeniem z dnia 10 czerwca 2020 r. sąd pierwszej instancji oddalił to powództwo w szczególności ze względu na to, że z uwagi na ustawę o nieuczciwych warunkach umownych, która transponuje dyrektywę 93/13 do prawa rumuńskiego, nie mógł on zbadać potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków spornej umowy kredytu wynikających z aneksu, o którym mowa w pkt 10 niniejszego wyroku, między innymi z uwagi na to, że odzwierciedlają one obowiązek ustanowiony przez bezwzględnie obowiązujące przepisy krajowego aktu ustawodawczego, a mianowicie OUG nr 50/2010.

13 Od tego wyroku UG wniósł apelację do Tribunalul Specializat Mureş (wyspecjalizowanego sądu w Maruszy, Rumunia), który jest sądem odsyłającym, podnosząc w szczególności, że przepisy OUG nr 50/2010 mają na celu wyłącznie wzmocnienie ochrony konsumentów oraz że w odniesieniu do spornej umowy kredytu zmiany wprowadzone do niej aneksem, który został mu zgłoszony przez Raiffeisen Bank, nie były zgodne z tym krajowym aktem ustawodawczym.

14 Zdaniem Raiffeisen Banku postanowienie spornej umowy kredytu dotyczące określenia stopy procentowej, które pierwotnie figurowało w tej umowie, przestało wywoływać skutki w dniu wejścia w życie aneksu z dnia 10 września 2010 r., ponieważ warunek ten został wówczas zastąpiony tym warunkiem, który obowiązywał w dniu wniesienia skargi przez UG, zgodnie z którym ta stopa procentowa jest obecnie powiązana ze wskaźnikiem referencyjnym, powiększonym o stałą marżę banku, zgodnie z wymogami OUG nr 50/2010. Raiffeisen Bank twierdzi, że zastosował się w ten sposób do obowiązującego ustawodawstwa, wdrażając właściwe przepisy krajowe.

15 Zdaniem sądu odsyłającego okoliczność, że nie może on dokonać oceny ewentualnego nieuczciwego charakteru niektórych warunków umownych objętych zakresem stosowania OUG nr 50/2010, należy zbadać w świetle dyrektywy 93/13 i właściwego orzecznictwa Trybunału, w szczególności w świetle ścisłej wykładni, jaką należy nadać art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13, który stanowi wyjątek od systemu ochrony konsumentów przed nieuczciwymi warunkami umownymi.

16 Prawdą jest, że Trybunał wyszedł z założenia, iż ustawodawca krajowy, nakładając na strony warunek umowy, którego treść odzwierciedla wiążący przepis prawa krajowego, zamierzał w ten sposób ustanowić równowagę pomiędzy całością praw i obowiązków stron tej umowy, w związku z czym taki warunek umowny nie może być przedmiotem kontroli sądowej pod kątem jego ewentualnie nieuczciwego charakteru. Niemniej jednak sąd odsyłający jest zdania, że nawet jeżeli warunek umowy kredytu spełnia wymogi art. 37 OUG nr 50/2010, konsument wciąż nie jest w stanie wyobrazić sobie zakresu ciążących na nim obowiązków, ponieważ przepis ten ogranicza się do stwierdzenia, że zmienna stopa procentowa powinna być ustalana w oparciu o wskaźnik obiektywny, lecz również na podstawie stałej marży odpowiadającej interesom przedsiębiorcy. Ponadto ta obiektywna wskazówka, choć ustalona niezależnie od woli stron, może ulegać istotnym wahaniom. Zdaniem tego sądu takie wahania mogą być wykorzystywane przez przedsiębiorcę dzięki jego doświadczeniu i większej zdolności przewidywania – w odróżnieniu od przeciętnego i racjonalnego konsumenta.

17 W związku z tym wspomniany sąd ma wątpliwości, czy wobec braku odpowiednich mechanizmów mających na celu ochronę konsumenta, właściwe przepisy OUG nr 50/2010 można uznać za podlegające zastosowaniu niezależnie od woli stron lub podlegające zastosowaniu z urzędu, w braku jakiejkolwiek innej formy porozumienia między stronami, w związku z czym ocena potencjalnie nieuczciwego charakteru warunków umownych odzwierciedlających te przepisy nie powinna zatem być wyłączona spod kontroli sądowej.

18 Taki wniosek nie byłby jednak zgodny z dominującym orzecznictwem krajowym, zgodnie z którym warunki umowne znajdujące się w aneksach wprowadzonych w życie przez przedsiębiorców na mocy OUG nr 50/2010 nie mogą być przedmiotem takiej kontroli.

19 W tych okolicznościach Tribunalul Specializat Mureș (wyspecjalizowany sąd w Maruszy) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy w ramach stosowania przepisów art. 1 ust. 2 dyrektywy [93/13], transponowanych do prawa krajowego w drodze art. 3 ust. 2 [ustawy o nieuczciwych warunkach umownych],

analizowanych w szczególności w świetle motywów dwunastego i trzynastego [tej] dyrektywy,

a także z uwzględnieniem art. 80 i 81 [OUG nr 50/2010],

należy je interpretować w ten sposób, że nie wykluczają one możliwości badania przez sądy krajowe również podejrzeń o nieuczciwy charakter warunków umownych umieszczonych w aneksach do umów kredytu zawartych przez przedsiębiorców z konsumentami przed wejściem w życie tego ostatniego przepisu ustawowego, a mianowicie [aneksów zawartych] na podstawie art. 95 OUG nr 50/2010, jeżeli owe warunki umowy zostały wyraźnie przyjęte przez konsumenta zgodnie z zasadami przewidzianymi w przepisach art. 40 ust. 1 OUG nr 50/2010 w sprawie umów kredytu konsumenckiego lub jeżeli uznano, że zostały one przyjęte w sposób dorozumiany »z mocy ustawy« zgodnie z zasadami przewidzianymi w przepisach art. 40 ust. 3 OUG nr 50/2010?

2) W przypadku udzielenia odpowiedzi twierdzącej na pytanie pierwsze […], czy w oparciu o przesłanki przedstawione powyżej i okoliczności zawisłego przed [sądem odsyłającym] sporu orzecznictwo sądów krajowych – zgodnie z którym wyraźne przyjęcie aneksu sporządzonego zgodnie z zasadami przewidzianymi w przepisach art. 40 ust. 1 i na podstawie przepisów art. 95 OUG nr 50/2010 w sprawie umów kredytu konsumenckiego automatycznie pociąga za sobą wniosek, że [wspomniany aneks] został wynegocjowany i w konsekwencji określone w jego treści warunki umowy są wyłączone z oceny ewentualnych podejrzeń, iż są one nieuczciwe – jest sprzeczne [z prawem Unii]?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

20 Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie ocenie nieuczciwego charakteru warunków znajdujących się w umowie o kredyt konsumencki zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą w okolicznościach, w których przedsiębiorca ten wprowadził do tych warunków zmiany celem zapewnienia zgodności tej umowy o kredyt z bezwzględnie obowiązującym uregulowaniem krajowym dotyczącym zasad ustalania stopy procentowej, zgodnie z którym stopę tę należy zastąpić stopą procentową określoną na podstawie jednego ze wskaźników referencyjnych przewidzianych w tym uregulowaniu i podwyższoną, w danym przypadku o stałą marżę ustaloną przez tego przedsiębiorcę za cały okres obowiązywania umowy.

21 Tytułem wstępu należy podkreślić, że art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 wyłącza z zakresu jej stosowania warunki umowy, które odzwierciedlają w szczególności obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze.

22 Ponadto, mając na uwadze cel realizowany przez tę dyrektywę, a mianowicie ochronę konsumentów przed nieuczciwymi warunkami w umowach zawieranych z przedsiębiorcami, wyłączenie ustanowione w tym art. 1 ust. 2 podlega ścisłej wykładni (zob. podobnie wyrok z dnia 21 grudnia 2021 r., Trapeza Peiraios, C-243/20, EU:C:2021:1045, pkt 37).

23 Po pierwsze, z utrwalonego orzecznictwa wynika, że wyrażenie „obowiązujące przepisy ustawowe lub wykonawcze" – interpretowane w świetle motywu trzynastego owej dyrektywy – obejmuje zarówno przepisy prawa krajowego, które mają zastosowanie między umawiającymi się stronami niezależnie od ich wyboru, jak i te, które mają charakter względnie obowiązujący, to znaczy mające domyślne zastosowanie w braku odmiennego porozumienia między stronami (wyrok z dnia 21 grudnia 2021 r., Trapeza Peiraios, C-243/20, EU:C:2021:1045, pkt 30 i przytoczone tam orzecznictwo).

24 Jeśli chodzi, po drugie, o kwestię, czy warunek umowy „odzwierciedla" w rozumieniu art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 taki obowiązujący przepis ustawowy lub wykonawczy prawa krajowego, należy przypomnieć, że wyłączenie ustanowione w tym przepisie dyrektywy 93/13 jest uzasadnione tym, że co do zasady można słusznie domniemywać, iż prawodawca krajowy ustanowił równowagę pomiędzy ogółem praw i obowiązków stron niektórych umów, którą to równowagę prawodawca Unii miał wyraźnie zamiar zachować. Ponadto okoliczność, iż taka równowaga została ustanowiona, nie stanowi warunku zastosowania wyłączenia, o którym mowa we wspomnianym art. 1 ust. 2, lecz uzasadnienie takiego wyłączenia (wyrok z dnia 6 lipca 2023 r., First Bank, C-593/22, EU:C:2023:555, pkt 22 i przytoczone tam orzecznictwo).

25 Tak więc w niniejszej sprawie w celu dokonania oceny, czy warunek umowny odzwierciedlający przepis OUG nr 50/2010 jest wyłączony z zakresu stosowania dyrektywy 93/13 na mocy jej art. 1 ust. 2, do sądu odsyłającego nie należy uprzednie sprawdzenie, czy poprzez ten akt ustawodawca krajowy zadbał o ustanowienie równowagi pomiędzy całością praw i obowiązków stron danej umowy.

26 Następnie z orzecznictwa Trybunału wynika, że warunku umowy zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą, który odzwierciedla bezwzględnie obowiązujący przepis prawa krajowego, który nie ma zastosowania do tej umowy lub który ogranicza się do odesłania nie do takiego przepisu, lecz do uregulowania krajowego jako całości, nie można uznać za odzwierciedlający bezwzględnie obowiązujący przepis prawa krajowego w rozumieniu art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 i w związku z tym wyłączony z kontroli sądowej jego ewentualnie nieuczciwego charakteru (zob. podobnie wyroki: z dnia 21 marca 2013 r., RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, pkt 30; z dnia 3 kwietnia 2019 r., Aqua Med, C-266/18, EU:C:2019:282, pkt 35–38).

27 Wobec powyższego, aby warunek umowy „odzwierciedlał" obowiązujący przepis ustawowy lub wykonawczy w rozumieniu art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13, warunek ten musi powtarzać treść normatywną obowiązującego przepisu mającego zastosowanie do danej umowy, tak że można uznać, iż wyraża on w konkretny sposób tę samą normę prawną co norma ujęta w tym obowiązującym przepisie (wyrok z dnia 6 lipca 2023 r., First Bank, C-593/22, EU:C:2023:555, pkt 25).

28 W niniejszej sprawie do sądu odsyłającego należy dokonanie niezbędnych ocen w celu ustalenia, czy rozpatrywany w postępowaniu głównym warunek umowny odzwierciedla w rozumieniu art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 właściwe przepisy OUG nr 50/2010.

29 Niemniej jednak, biorąc pod uwagę informacje wynikające z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, wydaje się, że warunki umowne znajdujące się w spornej umowie kredytu wynikają z przepisów OUG nr 50/2010. Przepisy te zobowiązywały bowiem banki do wprowadzenia pewnych zmian do wszystkich umów o kredyt konsumencki. Ten obowiązek prawny dotyczył w szczególności warunków dotyczących sposobów ustalania zmiennej stopy procentowej. Ponadto wydaje się, że OUG nr 50/2010 pozbawił konsumentów możliwości przyjęcia albo odrzucenia tych zmian. OUG nr 50/2010 przewidywał bowiem, że w przypadku, gdyby konsumenci nie podpisali przekazanego przez bank aneksu, uważa się, że w sposób dorozumiany zaakceptowali jego treść.

30 Niemniej jednak, o ile art. 37 lit. a) OUG nr 50/2010 przewidywał, że stopa procentowa w umowach kredytowych powinna zostać zastąpiona stopą procentową określoną na podstawie wskaźnika referencyjnego i stałej marży mającej zastosowanie do całego okresu obowiązywania umowy, o tyle z akt sprawy, którymi dysponuje Trybunał, wynika jednak, że banki dysponowały swobodą uznania zarówno w zakresie wyboru wskaźnika referencyjnego, jak i wysokości tej stałej marży.

31 W tych okolicznościach wydaje się, czego zbadanie należy do sądu odsyłającego, że uregulowanie krajowe ustanowiło ogólne ramy i warunki, których należy przestrzegać w celu ustalenia nowej zmiennej stopy procentowej, pozostawiając jednocześnie instytucjom kredytowym swobodę uznania przy obliczaniu tej nowej stopy procentowej.

32 Tymczasem w wyroku z dnia 3 marca 2020 r., Gómez del Moral Guasch (C-125/18, EU:C:2020:138, pkt 33–37), Trybunał orzekł, że wyłączenie przewidziane w art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 nie ma zastosowania do warunku umownego, który przewidywał, że stopa procentowa mająca zastosowanie do kredytu jest oparta na jednym z oficjalnych wskaźników referencyjnych przewidzianych w przepisach krajowych, jeżeli przepisy te nie przewidują obowiązkowego stosowania tego wskaźnika, lecz pozostawiają bankowi możliwość określenia zmiennej stopy procentowej w inny sposób.

33 Wynika z tego, że wyłączenie przewidziane w art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 nie ma zastosowania w sytuacji, w której przedsiębiorca wprowadził zmiany do warunków umowy o kredyt konsumencki w celu zapewnienia zgodności tej umowy z przepisami krajowymi przyjętymi po jej zawarciu, jeżeli uregulowanie to ustanawia jedynie ogólne ramy ustalania stopy procentowej tej umowy, pozostawiając jednocześnie temu przedsiębiorcy swobodę uznania zarówno w odniesieniu do wyboru wskaźnika referencyjnego tej stopy, jak i wysokości stałej marży, którą można dodać do tej stopy.

34 Tym samym, biorąc pod uwagę wątpliwości sądu odsyłającego, należy na wszelki wypadek przypomnieć, że zastosowanie art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 ma charakter obiektywny i nie zależy na przykład od informacji udzielonych konsumentowi przez przedsiębiorcę ani od znajomości przez konsumenta mających zastosowanie przepisów prawnych (wyrok z dnia 6 lipca 2023 r., First Bank, C-593/22, EU:C:2023:555, pkt 31).

35 W związku z tym ewentualna wyraźna lub dorozumiana zgoda konsumenta na zmiany danej umowy nie może mieć wpływu na to, czy warunki umowne, których dotyczą te zmiany, są wyłączone z zakresu stosowania dyrektywy 93/13 na mocy jej art. 1 ust. 2.

36 W świetle powyższych rozważań na pytanie pierwsze trzeba odpowiedzieć, iż art. 1 ust. 2 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że nie stoi on na przeszkodzie ocenie nieuczciwego charakteru warunków znajdujących się w umowie o kredyt konsumencki zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą w okolicznościach, w których przedsiębiorca wprowadził zmiany do tych warunków w celu zapewnienia zgodności tej umowy z bezwzględnie obowiązującym uregulowaniem krajowym dotyczącym zasad ustalania stopy procentowej, jeżeli uregulowanie to ustanawia jedynie ogólne ramy dla ustalenia stopy procentowej dla tej umowy o kredyt, pozostawiając jednocześnie rzeczonemu przedsiębiorcy swobodę uznania w odniesieniu zarówno wyboru wskaźnika referencyjnego dla tej stopy jak i wysokości stałej marży, którą można dodać do tej stopy.

W przedmiocie pytania drugiego

37 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem w ramach ustanowionej w art. 267 TFUE procedury współpracy między sądami krajowymi a Trybunałem do tego ostatniego należy udzielenie sądowi krajowemu użytecznej odpowiedzi, która umożliwi mu rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu. Mając to na uwadze, Trybunał powinien w razie potrzeby przeformułować przedłożone mu pytania. Ponadto Trybunał może wziąć pod rozwagę normy prawa Unii, na które sąd krajowy nie powołał się w swoich pytaniach prejudycjalnych (wyrok z dnia 15 lipca 2021 r., Ministrstvo za obrambo, C-742/19, EU:C:2021:597, pkt 31 i przytoczone tam orzecznictwo).

38 Do Trybunału należy wyprowadzenie z całości informacji przedstawionych przez ten sąd, a w szczególności z uzasadnienia postanowienia odsyłającego, elementów prawa Unii, które wymagają wykładni w świetle przedmiotu sporu [wyrok z dnia 21 marca 2024 r., Profi Credit Bulgaria (Usługi dodatkowe związane z umową o kredyt), C-714/22, EU:C:2024:263, pkt 48 i przytoczone tam orzecznictwo].

39 W niniejszej sprawie warunki umowne umieszczone w aneksie będącym przedmiotem postępowania przed sądem krajowym zostały wcześniej ustalone przez Raiffeisen Bank, a powód w postępowaniu głównym nie miał możliwości negocjowania warunków umownych ani wywierania jakiegokolwiek wpływu na ich treść. Z postanowienia odsyłającego wynika, że dominujące orzecznictwo krajowe uznaje, iż warunki umowne znajdujące się w aneksach wprowadzonych w życie przez przedsiębiorców na podstawie OUG nr 50/2010 nie mogą być przedmiotem badania ich ewentualnie nieuczciwego charakteru, nawet jeśli warunki te nie były przedmiotem negocjacji z konsumentem.

40 W tych okolicznościach trzeba uznać, że poprzez pytanie drugie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 3 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym zmiany wprowadzone przez przedsiębiorcę do warunków umowy o kredyt konsumencki w celu zapewnienia zgodności tej umowy z przepisami krajowymi, które pozostawiają przedsiębiorcy swobodę uznania, nie mogą być przedmiotem badania ich ewentualnego nieuczciwego charakteru, nawet jeśli warunki te nie zostały wynegocjowane z konsumentem.

41 W tym względzie zgodnie z art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13 jedynie warunek umowy zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem, który nie był indywidualnie negocjowany, może stanowić przedmiot kontroli sądowej jego ewentualnie nieuczciwego charakteru.

42 Artykuł 3 ust. 2 tej dyrektywy uściśla, że warunki umowy zawsze zostaną uznane za niewynegocjowane indywidualnie, jeżeli zostały sporządzone wcześniej przez przedsiębiorcę, a konsument nie miał w związku z tym wpływu na ich treść, zwłaszcza jeśli zostały przedstawione konsumentowi w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej.

43 Choć do sądu odsyłającego należy uwzględnienie wszystkich okoliczności, w których taki warunek został przedstawiony konsumentowi, w celu ustalenia, czy konsument mógł mieć wpływ na jego treść (zob. podobnie wyrok z dnia 9 lipca 2020 r., Ibercaja Banco, C-452/18, EU:C:2020:536, pkt 35), to Trybunał orzekł już jednak, że samo podpisanie umowy zawartej przez konsumenta z przedsiębiorcą, stanowiącej, że na jej mocy konsument ten akceptuje wszystkie warunki umowne sporządzone uprzednio przez przedsiębiorcę, nie prowadzi do obalenia domniemania, zgodnie z którym takie warunki nie były indywidualnie negocjowane (postanowienie z dnia 24 października 2019 r., Topaz (C-211/17, EU:C:2019:906, pkt 51).

44 Trybunał orzekł również, że zmiana wprowadzona do warunku dotyczącego stóp procentowych, która wpisuje się w ogólną politykę renegocjowania umów kredytu hipotecznego o zmiennej stopie procentowej w celu dostosowania tego warunku do orzeczenia sądu najwyższego, mogłaby stanowić wskazówkę, że konsument nie mógł wywrzeć wpływu na treść tego warunku. Ponadto okoliczność, że konsument poprzedził podpis odręczną wzmianką wskazującą, iż zrozumiał on mechanizm tego samego warunku umownego, nie wystarcza do wykazania, że warunek ten był indywidualnie negocjowany (zob. podobnie wyrok z dnia 9 lipca 2020 r., Ibercaja Banco, C-452/18, EU:C:2020:536, pkt 36, 38).

45 Wynika z tego, że negocjowany charakter warunku znajdującego się w umowie kredytu zawartej między przedsiębiorcą a konsumentem nie może opierać się na zwykłym domniemaniu, bez wykazania, że w rzeczywistości konsument mógł negocjować ten warunek i w ten sposób mieć wpływ na jego treść.

46 W świetle powyższych rozważań na pytanie drugie trzeba odpowiedzieć, iż art. 3 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym zmiany wprowadzone przez przedsiębiorcę do warunków umowy o kredyt konsumencki w celu zapewnienia zgodności tej umowy z przepisami krajowymi, które pozostawiają przedsiębiorcy swobodę uznania, nie mogą być przedmiotem badania ich ewentualnego nieuczciwego charakteru, nawet jeśli warunki te nie zostały wynegocjowane z konsumentem.

W przedmiocie kosztów

47 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (ósma izba) orzeka, co następuje:

1) **Artykuł 1 ust. 2 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich**

   należy interpretować w ten sposób, że:

   nie stoi on na przeszkodzie ocenie nieuczciwego charakteru warunków znajdujących się w umowie o kredyt konsumencki zawartej między konsumentem a przedsiębiorcą w okolicznościach, w których przedsiębiorca wprowadził zmiany do tych warunków w celu zapewnienia zgodności tej umowy z bezwzględnie obowiązującym uregulowaniem krajowym dotyczącym zasad ustalania stopy procentowej, jeżeli uregulowanie to ustanawia jedynie ogólne ramy dla ustalenia stopy procentowej dla tej umowy o kredyt, pozostawiając jednocześnie rzeczonemu przedsiębiorcy swobodę uznania w odniesieniu zarówno wyboru wskaźnika referencyjnego dla tej stopy jak i wysokości stałej marży, którą można dodać do tej stopy.

2) **Artykuł 3 dyrektywy 93/13**

   należy interpretować w ten sposób, że:

   stoi on na przeszkodzie orzecznictwu krajowemu, zgodnie z którym zmiany wprowadzone przez przedsiębiorcę do warunków umowy o kredyt konsumencki w celu zapewnienia zgodności tej umowy z przepisami krajowymi, które pozostawiają przedsiębiorcy swobodę uznania, nie mogą być przedmiotem badania ich ewentualnego nieuczciwego charakteru, nawet jeśli warunki te nie zostały wynegocjowane z konsumentem.

Podpisy